

В. А. Нестеренко

**АЛЕЩЕНКО МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ
(до 60-річчя від дня народження)**

У повідомленні розповідається про життєвий та творчий шлях викладача Подільського державного аграрно-технічного університету М.І. Алещенка, розкривається його навчальна та наукова діяльність.

Ключові слова: Алещенко Михайло Іванович, Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут, Подільський державний аграрно-технічний університет, історія, викладання, педагогіка, дослідження, виховання, ювілей, навчальний заклад.

Цього року виповнюється 60 років Михайлу Івановичу Алещенку – кандидату історичних наук, доценту кафедри історії та філософії Подільського державного аграрно-технічного університету. У цьому начальному закладі та серед широкої громадськості Хмельниччини його знають як висококваліфікованого спеціаліста, ерудовану та доброзичливу людину. Випускники та студенти з теплотою згадують про справедливість та доброзичливість Михайла Івановича.

Народився М.І. Алещенко 21 липня 1952 р. в селі Нова-Іванівка Чебулинського району Кемеровської області (Російська федерація).

Його дитинство та юність пройшли у колишньому козацькому полковому місті Охтирка Сумської області. Для жителів Слобожанщини здавна властиві такі риси характеру як щирість, прямота, відвертість, трудова затятість, безкорисливість. У сім років Михайло пішов у перший клас місцевої восьмирічної школи № 3, у приміщенні якої колись знаходилась бурса, де раніше навчався відомий український поет Павло Грабовський. Потім продовжив здобувати освіту на батьківщині видатного українського гумориста Остапа Вишні – у селі Грунь Охтирського району, а з третього класу – Охтирській школі-інтернаті, що розміщувалась у будівлі колишньої міської чоловічої гімназії, у якій навчались відомий поет, один із лідерів українських «неокласиків» Микола Зеров, видатні українські письменники Микола Хвильовий та Борис Антоненко-Давидович. До відкриття інтернату у цьому приміщенні знаходилося педагогічне училище, серед випускників якого – відомий журналіст часів «перебудови» Анатолій Стреляний та доцент Кам'янець-Подільського педагогічного інституту Олександр Дмитрович Степенко.

У школі-інтернаті працювали колишні викладачі міського педучилища, яке незадовго перед цим перевели до Лебедина. На належному рівні викладалися дисципліни, які в багатьох інших навчальних закладах вважалися неважливими. Зокрема, працював кабінет музики і співів. Вперше у Сумській області в школі було утворено кабінет образотворчого мистецтва, де вчитель малювання Іван Григорович Шаповал проводив цікаві факультативні заняття. Особливо захоплювався Михайло історією та російською літературою. Після закінчення школи він отримав похвальну грамоту з

історії. Любов до російської літератури йому прищепила Параска Павлівна Маслова, яка допомагала мамі Ганні Іванівні у вихованні сина. Свого часу П.П. Маслова закінчила Полтавську жіночу гімназію, а потім викладала російську мову та літературу в Охтирській жіночій гімназії. У школі-інтернаті великою повагою користувалася вчителька російської мови та літератури Гаїна Іванівна Кравченко. Буваючи в Охтирці, Михайло Іванович завжди відвідував своїх улюблених учителів: Г.І. Кравченко та І.Г. Шаповала.

Із шкільних років Михайло особливо запам'ятав травень 1964 року, коли він, будучи учнем п'ятого класу, разом з 11 однокласниками у складі делегації від Сумської області взяв участь в урочистих заходах у Москві, присвячених дню народження піонерської організації.

Здобувши середню освіту, у 1969 р. М.І. Алещенко складає вступні іспити на історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Набравши 12 балів з 15 можливих, він не пройшов за конкурсом, який тоді складав 25 осіб на одне місце.

З 1969 по 1970 р. працює слюсарем-складальником другого розряду Охтирського заводу «Промзв'язок», який був найбільшим у міністерстві зв'язку колишнього СРСР, мав звання заводу високої культури і нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

У 1970 р. Михайло поступив на історичний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, який закінчив з відзнакою у 1974 р. В інституті почав займатися науковою роботою. Під керівництвом доктора історичних наук, професора Юрія Михайловича Тарасова підготував і успішно захистив дипломну роботу «Історіографія опричнини». Результати цього дослідження були апробовані на XXVI звітній конференції студентського наукового товариства за 1973 р. Теплі стосунки М.І. Алещенка з Ю.М. Тарасовим залишилися і у наступні роки.

Крім Ю.М. Тарасова, важливу роль у становленні Михайла Івановича як історика відіграли доктори історичних наук, професори Лев Васильович Баженов, Леонід Антонович Коваленко, Валерій Степанович Степанков, доктор юридичних наук, професор Петро Федорович Щербина, кандидати історичних наук, професори Петро Фролович Лаптін, Анатолій Олексійович Копилов, кандидат історичних наук, доцент Анатолій Володимирович Опря, доценти Анатолій Петрович Гавришук, Анатолій Федорович Гуцал, старші викладачі Василь Андрійович Радіоненко, Борис Михайлович Кушнір, викладач Зоя Яківна Маслова та інші. Пізніше, вже працюючи у ПДАТУ, М.І. Алещенко написав змістовні спогади про своїх наукових наставників: професорів І.С. Винокура та А.В. Баженова.

Після закінчення інституту рік працював вчителем історії в Доманівському районі Миколаївської області. З 1975 по 1986 рр. вчителював в Охтирському районі, де з 1979 по 1984 роки обіймав посаду завуча Охтирської районної заочної школи, а з 1984 р. по серпень 1986 р. викладав історію в Охтирській вечірній середній школі.

Одночасно займався науковою роботою. З 1977 по 1979 р. був пошукувачем на кафедрі історії СРСР Харківського державного університету (нині – Харківський національний університет ім. В. Каразіна).

З 1981 по 1985 р. навчався заочно в аспірантурі Інституту історії АН УРСР. Під керівництвом доктора історичних наук, члена-кореспондента НАНУ, професора Станіслава Владиславовича Кульчицького, який надав велику підтримку молодому вченому, написав кандидатську дисертацію на тему: «Комітети незаможних селян в боротьбі за здійснення ленінського плану культурної революції в Україні (1920-1933 рр.)», яку успішно захистив в квітні 1987 р. на спеціалізованій раді Інституту історії АН УРСР,

По темі дисертаційного дослідження опубліковано статті: «Секції студентів незаможних селян (1923-1927)» // Український історичний журнал. – 1982. – № 2. – С.112-113; «Участь комнезамів України у ліквідації неписьменності серед незалежного селянства (1921-1925 рр.)» // Український історичний журнал. – 1984. – № 2. – С.82-86; «Роль комитетов незажиточных крестьян в формировании социального состава студенчества на Украине (1921-1925)» // Вопросы истории СССР : респ. межд. сб. – Харьков, 1984. – Выпуск 29. – С.33-38; «До питання про участь комнезамів України в культурно-просвітницькій роботі на селі (1921-1925)» // Український історичний журнал. – 1986. – № 6. – С.138-140; «Архівні джерела про участь комітетів незаможних селян у здійсненні ленінського плану культурної революції на Україні (1920-1933 рр.)» // Архіви України. – 1989. – № 5. – С.43-45; «Комітети незаможних селян і запровадження початкового загального всеобучу» (1924-1933 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т.8. – С.338-345 (співатори – В.А. Радіоненко, А.Ф. Суровий); Участь комнезамів України у розвитку культури і соціально-побутової сфери села (1920-1933 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т.17. – С.73-85 (Співатори А.Ф. Суровий, В.А. Радіоненко).

У серпні 1986 р. М.І. Алещенко був прийнятий на роботу асистентом кафедри історії КПРС Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (зараз – Подільський державний аграрно-технічний університет). У квітні 1988 року став старшим викладачем, а у травні цього року – доцентом кафедри. У листопаді 1988 р. його обрали завідувачем кафедри історії КПРС, а в січні наступного року – кафедри історії, соціології і політології, яка з грудня 2000 року називалася кафедрою педагогіки і соціальних дисциплін. У вересні 2003 року М.І. Алещенко – доцент кафедри історії, соціології і політології (нині історії та філософії). Вчене звання доцента він отримав ще у червні 1992 року.

Влітку 1993 року Михайло Іванович бере активну участь у реконструкції музею університету. З 2005 до 2011 року паралельно з викладацькою роботою завідував музеєм.

З нагоди святкування 75-річчя утворення Кам'янець-Подільського університету, яке відзначалося 22 жовтня 1994 року, було

видано брошуру «Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут» обсягом три друковані аркуші. М.І. Алещенко був членом авторського колективу. За активну роботу по відзначенню 75-ої річниці університету його нагородили Почесною грамотою Міністерства сільського господарства і продовольства України.

М.І. Алещенко – автор понад 125 друкованих праць наукового і навчально-методичного характеру. Необхідно відзначити великий інтерес дослідника до історії вищого навчального закладу, в якому він працює. Ще у 1994 р. вийшла брошура про Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут, написана ним у співавторстві з В.В. Бабаніним, М.І. Бахматом та іншими. Постійну увагу М.І. Алещенко приділяє вивченню діяльності вчених аграрників, які навчалися, працювали або працюють в аграрно-технічному університеті. Серед них – Герой Соціалістичної Праці, лауреат Державної премії України, Заслужений діяч науки і техніки України, академік НАН України та УААН Олексій Володимирович Квасницький, Заслужений діяч науки і техніки України, академік вищої школи України Олена Семенівна Алексеєва, доктор біологічних наук, професор Семен Сергійович Сербін (ректор Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту з 1957 по 1980 рр.), доктор сільськогосподарських наук, професор Володимир Петрович Ступаков та інші.

У матеріалах міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових та краєзнавчих конференцій, наукових збірниках, періодичних виданнях опубліковано десятки статей М.І. Алещенка з історії Подільського аграрно-технічного університету. У 2004 р. побачила світ його монографія «Подільська державна аграрно-технічна академія», яку наукова громадськість вітала як першу узагальнюючу працю з історії цього вищого навчального закладу. Наступного року було видано монографію «Подільський державний аграрно-технічний університет», авторами якої є Микола Бахмат і Михайло Алещенко. Ця наукова праця, узагальнивши попередні дослідження, відзначається новизною у висвітленні історії ПДАТУ. Опрацювавши велику кількість джерел (документальні збірники, архівні документи, матеріали періодичної преси, спогади) автори відобразили шлях цього вищого навчального закладу впродовж більше як 85 років – від сільськогосподарського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету до Подільського державного аграрно-технічного університету. У чотирьох розділах книги прослідковано досягнення і успіхи закладу у зміцненні його матеріально-технічної бази, удосконаленні навчально-методичної, науково-дослідної і виховної роботи. Головна ж цінність монографії полягає у тому, що в ній висвітлено досвід, кращі традиції попередніх поколінь, які працювали або навчалися в університеті. Цей досвід є надзвичайно цінним надбанням для подальшої ефективної праці закладу.

У наступні роки М.І. Алещенко разом з іншими викладачами ПДАТУ взяв участь у написанні монографій про історію факультетів та структурних підрозділів цього вищого навчального закла-

ду. Зокрема, він був заступником головного редактора ґрунтовної праці «Інститут механізації і електрифікації сільського господарства», що була видана 2006 року. та взяв участь у написання праці про Інститут бізнесу та фінансів ПДАТУ (Кам'янець-Подільський, 2007. – 140 с.). Великим був його внесок у написанні колективної праці викладачів ПДАТУ «Подільський державний аграрно-технічний університет і хронологія подій. Документи», що вийшла друком у 2009 р.

М.І. Алещенко – член редакційної колегії фундаментальної монографії «Вища педагогічна освіта і наука України: історія і сьогодення та перспективи розвитку Хмельницької області» (Київ : Знання України, 2010. – 447 с.).

Михайло Іванович – учасник багатьох міжнародних наукових конференцій та конгресів. Зокрема, у вересні 1994 року був учасником міжнародної конференції «Тоталітарна держава і політичні репресії в Україні: 20-80-ті рр.», що відбулась у Києві. У жовтні 2000 року брав участь у Четвертій Буковинській міжнародній історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 125-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У 2003 р. був учасником Другого Міжнародного конгресу українських істориків «Українська історична думка на сучасному етапі», що відбулась у Кам'янці-Подільському.

Дослідник також спеціалізується на вивченні різних краєзнавчих аспектів історії Поділля. Він є членом президії Національної спілки краєзнавців України, дійсним членом та позаштатним співробітником Центру дослідження історії Поділля Інституту історії НАН України при Кам'янець-Подільському державному університеті. Він був учасником VII-XIII Подільських історико-краєзнавчих конференцій, брав участь у роботі V-VIII Всеукраїнських науково-краєзнавчих конференцій. Постійно друкується у краєзнавчому часопису «Дивокрай».

Чотири рази М.І. Алещенко виступав в ролі опонента на захисті кандидатських дисертацій з історії на спеціалізованій раді історичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

У травні 2002 р. працював експертом на історичному факультеті К-ПДПУ в складі Головної експертної комісії Міністерства освіти та науки України по проведенню атестації Кам'янець-Подільського Національного університету. Підтримує тісний зв'язок з історичним факультетом. Бібліотеці рідного факультету подарував 245 факхових видань, а бібліотеці університету – 30 книг. Двічі пройшов стажування на кафедрі історії України К-ПДПУ, постійно публікується у наукових збірниках праць факультету. Крім того, Михайло Іванович пройшов курси в Московському Державному університеті ім. М. Ломоносова та стажувався на кафедрі історії України Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

М.І. Алещенко – активний учасник громадського життя. В минулому працював позаштатним лектором райкому партії, керівником школи системи політичної освіти, обирався членом бюро Кам'янець-Подільської організації географічного товариства.

У своєму навчальному закладі він теж веде активне громадське життя. Часто публікується у часопису університету «Вісник ПДАТУ», проводить виховні заходи та екскурсії для студентів. Довгий час брав участь у змаганнях з волейболу та футболу в рамках університетської олімпіади для викладачів «Здоров'я».

Михайло Іванович відомий як гарний сім'янин. Дуже любить своїх доньок – Ольгу та Юлію, онуків Євгена та Максима, онучок Ганну та Дарину, постійно піклується про їхнє благополуччя.

Серед його улюблених занять – подорожі по різних історичних місцях України. Зокрема, в останні роки відвідав Трипілля, Батурин, Чигирин, Галич, Чернігів, Глухів, Путивль, Новгород-Сіверський, Ольвію, Новоград-Волинську, Коростені, Яремче, Сутківці, Білгород-Дністровську фортецю, острів Хортицю та інші давні населені пункти, які мають відношення до історії України та життя її визначних представників.

Серед працівників і студентів університету, випускників, усіх товаришів та друзів користується заслуженим авторитетом і повагою. Його знають і шанують за глибокі знання, сумлінність у роботі, справедливність.

Михайло Іванович зустрічає свій шістдесятилітній ювілей сповнений енергії, нових творчих задумів та планів. Тож побажаємо йому міцного здоров'я, плідної праці, творчого довголіття, родинного щастя.

The report describes the life and career of the teacher Podolski State Agricultural and Technical University, M.I. Alyeschenka, revealed its educational and scientific activities.

Key words: *Alyeschenko Mikhail Ivanovich, Kamenets-Podolsky Agricultural Institute, Podolsky State Agricultural and Technical University, history, teaching, education, research, education, anniversary, school.*

Отримано: 13.04.2012

УДК 94(477.43)«1921-1923»

М. П. Олійник

СТАНОВИЩЕ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ В 1921-1923 рр.

У статті розглядається становище освітянської галузі та політика радянської влади в цій царині на Поділлі в умовах глибокої політичної та економічної кризи початку 20-х років XX ст.

Ключові слова: *освіта, трудова школа, лікнеп, вчитель, церква.*

Окремі сторони становища освітянської сфери на Поділлі в 1921-1923 рр. досліджуються в наукових працях Л. Анохіної [1], С. Вініковецького та В. Воловика [2], О. Завальнюка [3], М. Кузьменка [4], В. Несторенка [5], В. Непийводи [6], А. Суrowого [7] та інших. Мета даної статті – дослідити становище освітянської галузі та політику радянської влади в цій царині в умовах перехідного періоду початку двадцятих років минулого століття. Джерельною базою слугують матеріали фондів виконкомів Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів повітів (ліс-